

1945, 5. leden. Moskva. — Zpráva slovenského vysílače „Za slovenskú slobodu“¹ o průběhu okresní konference národních výborů v Medzilaborcích.

Čujte, čujte!

Prinášame zprávu o konferencii Národných výborov v Medzilaborciach.

Ako sme včera stručne oznámili, v decembri konala sa v Medzilaborciach konferencia Národných výborov.² Na konferencii bolo zastúpených 10 obcí medzilaboreckého okresu, v ktorých boli už zvolené miestne Národné výbory. Pomedzi 89 delegátmi bolo 52 roľníkov, 24 robotníkov, 8 železničiarov, 1 učiteľ, 2 úradníci a 2 obchodníci.

Za predsedu konferencie bol jednohlasne zvolený učiteľ Ivan Piso, bývalý partizánsky bojovník. Na dennom poriadku konferencie bolo:

1. Zprávy miestnych Národných výborov. 2. Referát o úlohách dočasného Národného výboru. 3. Zpráva návrhovej komisie a voľba dočasného okresného výboru.

Zo správ predstaviteľov miestnych Národných výborov vidno, s akými ťažkosťami musia bojovať nové správy obcí. Všade zostaly po Nemcoch zrúcaniny, hlad a bieda. No Národné výbory všade pustily sa s chuťou do práce a s vierou v lepšiu budúcnosť. Miestne národné výbory organizujú pomoc občianstva Červenej armáde pri oprave železnice, mostov a ciest. Prevádzajú súpis zásob potravín, rozdeľujú múku z daru maršála Stalina, pomáhajú tým, ktorým okrem holých dlaní nič nezostalo. Dávajú sa do poriadku obytné domy, aby ľudia, vracajúci sa do dedín, mali aspoň strechu nad hlavou.

Z rečí všetkých ľudových predstaviteľov na konferencii vyviera však hrdosť nad tým, čo už bolo urobené a pevné presvedčenie, že oslobodený ľud, ktorý dostal vládu do rúk, zmôže všetky ťažkosti a sám vlastnými rukami vybuduje si svoje šťastie a budúcnosť.

Na návrh návrhovej komisie, ktorá vypracovala kandidátku do dočasného okresného Národného výboru, je potom menovite diskutované o každom jednotlivom kandidátovi a prevádzaná voľba. Do výboru sú zvolení známi národovci a čestní ľudia, ktorí nepoškvrnili svoje ruky podlízateľskými službami nemeckých votrelcov. Dočasný výbor bude riadiť okres do tých čias, kým vo všetkých obciach nebudú zvolené Národné výbory. Potom bude zvolený nový okresný Národný výbor, ktorý bude zastupovať naozaj celý okres. Po voľbe dočasného okresného výboru, predsedom ktorého bol zvolený jednomyseľne učiteľ Piso, bola všetka okresná

v Londýně koncem října m. r. za přítomnosti delegátů SNR a také Vy, pane presidente, vyjádřil jste se před našimi delegáty při londýnských jednáních, že existenci Zakarpatské Ukrajiny v ČSR nelze pokládat za trvalou.

Za této situace doporučujeme Vám i vládě pomýšlet laskavě na to, vzít mukačevské usnesení za základ k okamžitému jednání s vládou SSSR o připojení Zakarpatské Ukrajiny k SSSR.

Námítka, že okamžité řešení této otázky mohlo by vytvořit precedent pro jiné území ČSR, nesnáší kritiky, neboť problém Zakarpatské Ukrajiny je historický problém sjednocení Ukrajinců. Současné ovšem oddalování řešení mohlo by poškodit dobrý poměr mezi SSSR a ČSR, což spolu s jiným mohlo by neblaze ovlivnit zajištění předmnichovských hranic Slovenska. Šrobár, Ursíny, Novomeský.“ (AMZV Praha, Depeše došlé, 1945, čís. 554 — Mos. 78.)

¹ Kromě českého a slovenského vysílání moskevského rozhlasu byly pro styk s českými a slovenskými posluchači zařazeny vysílačky „Za slovenskú slobodu“ a „Za národní osvobození“. Vysílač „Za slovenskú slobodu“ byl v činnosti na území Sovětského svazu již od listopadu 1941 a byl řízen členy moskevského vedení KSČ. V jeho redakci pracovali na př. V. Kopecký, V. Široký, J. Bráník, J. Kotátko, Št. Rais a j.

² Casopis „Za svobodné Československo“ přinesl ve dnech 13., 14. a 15. prosince 1944 podrobnou zprávu o konferenci národních výborů v Medzilaborcích (10. 12. 1944). Zejména v první části je zřetelně vykresleno ovzduší, v němž se konala:

„Nie sú slávobrány, nie je hudba.

Vtedy ešte byly domy celé na obidvoch stranách Hlavnej ulice. U vchodu na námestie čakala slávobrána oddielu nemeckých vojsk. Na chodníku počúvaly deti, oblečené v bielom, vojenskú hudbu. Okolo rečníckej tribúny tiahla sa reťaz ochranej stráže gardistov a SS-vojsk. Ona bola zbytočná. Ľud neprišiel. Prišli úradníci okresného a notárskeho úradu, arizátori, gardisti, niekoľko zvedavcov. Pána oberfeldwebela uvítal pán poslanec; vyslovil nádej, že führerova ruka uchráni Slovensko. Pán oberfeldwebel v svojej odpovedi uistil, že nemecké

agenda rozdelená medzi jednotlivých členov výboru, ktorý budú zodpovedať za prácu tohto ktorého oboru.

Za obrovských ovácií delegátov sa konferencia Národných výborov v Medzilaborciach usniesla poslať pozdravný telegram najvyššiemu veliteľovi Červenej armády, maršalovi Stalini. Posledné slová tohto pozdravu „Nech žije večné priateľstvo národov Sovietskeho sväzu a Československa!“ boli priamo zahlušené nadšeným potleskom. Napokon konferencia jednohlasne schválila znenie telegramu Slovenskej Národnej Rade a výzvu k občianstvu. Prinášame plné znenie týchto dokumentov.

Slovenská Národná Rada!

„Okresná konferencia Národných výborov v Medzilaborciach obracia sa k Vám, k predstaviteľke slovenského národa a sdeľuje, že dnešným dňom sa ujal demokraticky zvolený dočasný okresný Národný výbor v Medzilaborciach správy okresu. Prosíme, abyste tlmočili našej vláde, že ľud nášho okresu je verný myšlienke ľudovej, demokratickej Československej republiky a vynaloží všetky svoje sily, aby svojou pomocou Červenej armáde a mobilizáciou pre československú armádu prispel k urýchleniu porážky fašistického Nemecka a k priblíženiu dňa úplného oslobodenia celej našej republiky.

Nech žije Slovenská Národná Rada!

Nech žije Československá republika, štát rovnoprávných slovanských národov!“

vojská s ochotou vyhoveľy pozvaníu bratislavskej vlády. Spojenectvo medzi Hitlerom a Tisom je vraj zabezpečené na veky.

To bola ešte nedávna minulosť. Ešte nedávno pažbou a automatom vyhánali ľudí zo svojich domov, ešte nedávno nemeckí dôstojníci nakládali na veľké autá cudzí nábytok, ešte nedávno ženy sa bály večerami vyjsť na ulicu, ešte nedávno vyviezli na istú smrť posledných židov, ktorí sa ešte udržali v mestečku. Ešte nedávno ľud sa skrýval v lesoch, a nemecké transporty mohli len pod ochranou tankov prejsť hradskou. U zatáčky pri lese čakali partizáni.

To bolo ešte nedávno. Teraz na križovatke stojí mladé ukrajinské dievča v uniforme červenoarmejca, s vlajkou v ruke: regulirovčica. Vedľa nej stojí mladík v civilu, cez plece mauzerovka, na rukáve trojfarebná páska: člen národnej stráže. Zimné ráno, ešte nesvíta. Na uliciach, vedľa spálených, rozbitých domov, ktoré niekedy sa menovali: Medzilaborce, vedľa priekopy, v ktorej ešte hnijú nemecké mrtvoly i s oberfeldweblom, prechádza nočná hliadka. Červenoarmejci a bojovníci z Národnej stráže. Ešte je tma, ale z okolitých obcí už skupinami prichádzajú roľníci, robotníci, železničiari, členovia Národných výborov Habury, Paloty, Vydrane, Kalinova atď. Ich nečakajú slávohrány, ich nevíta hudba. Čaká ich rozbité mesto, čaká ich spustošený okres, čaká ich ľud. Čaká ich s nádejou a vierou, že začína nový život.

U vojenského veliteľa

Na ceste vchádzame spolu s predsedom miestneho Národného výboru k vojenskému veliteľovi mesta, ku kapitánovi Červenej armády, S. Oznamujeme, že dnes sa koná prvá konferencia Národných výborov medzilaborckého okresu, súčasne ho zveme, aby bol ako zástupca Červenej armády osloboditeľky, ako najvzácnejší hosť nášho okresu prítomný na konferencii. Zdvorile, ale rozhodne odmieta.

Národné výbory, budovanie nového štátu, to je vaša záležitosť, to je vecou samého ľudu v republike — hovoriť. Ani svojou prítomnosťou nechcem sa miešať do vašich vnútorných vecí. Dúfam, že s Okresným Národným výborom budem mať tie isté výborné skúsenosti úprimnej, bratskej spolupráce, ako s miestnym Národným výborom.

Cestou

Ľudí je ešte veľmi málo. Mesto je takmer vymreté. Tí však, ktorí už prišli, nesložili ruky, nečakajú, kým niekto cudzí im dá to všetko do poriadku. Všade sa pracuje.

Pracujú na železnici, na cestách, na stavbe mostov. Pracujú v niektorých budovách. Už je vyčistená okresná nemocnica, už pracuje v nej chirurgické oddelenie N-skej jednotky Červenej armády. Stretávame členov miestneho Národného výboru za prácou. Poverený odborom školstva práve preváža knižovnu mešťianky na bezpečné miesto. Budova je rozbúraná. Hneď po príchode Červenej armády vojenské veliteľstvo postavilo stráž ku knižovne a teraz ju odovzdalo Národnému výboru. Druhí členovia spisujú pracovné sily a je presne rozdelená pracovná povinnosť na smeny pri výstavbe železnice, mostov, ciest. Veliteľ Národnej stráže kontroluje prácu strážnych hliadok. Národná stráž má zatým 22 členov; s príchodom obyvateľstva bude však rozšírená. Správca verejných majetkov vyjednáva s ruským majorom, zástupcom železničných vojsk o urýchlennom obnovení pily, ktorá prešla do verejného majetku a ktorá by mohla dodávať pražce. Člen Národného výboru, ktorý sa má starať o zásobovanie, šiel práve k ruským ženistom, aby dali na pomoc 2—3 ženistov pre odminovanie zemakových polí.

Miny robia veľké ťažkosti. Všetko bolo zaminované a je nebezpečné, odísť krok na pravo alebo na ľavo

Pozdravný telegram konferencie Národných výborov v Medzilaborciach najvyššiemu veliteľovi Červenej armády, maršalovi Stalinovi znie:

„Maršalovi Stalinovi! Prijmite od nás, obyvateľov medzilaboreckého okresu najsrdečnejšie poďakovanie Vám i hrdinskej Červenej armáde za naše vyslobodenie z nemeckého otroctva. Nemožno vysloviť tie strádania a muky, ktoré sme museli prežiť pod pätou fašistických barbarov. Ukrývali sme sa pred nimi v lesoch. Vracajúc sa do rodných dedín, našli sme z nich len spáleniská a rozvaliny. Okupanti a zradcovia slovenského národa — vyhnali naše ženy a deti na nútené práce, vraždili ich, zapálili a zničili naše dediny. Naša nenávisť k nemeckým barbarom a ich zradcovským paholkom je nekonečná.

Slávna Červená armáda vyhnala vraha z našich dedín a mestečiek. Bez jej obetavej bratskej pomoci ešte i dnes by sme sa nachádzali v nemeckom otroctve. V našich srdciach žije a bude žiť na veky láska a hlboká úcta k Vám, veľkému vojvodcovi Červenej armády a k jej slávnym vojakom i ku všetkým národom SSSR. Na veky budeme vďační a verní Sovietskému sväzu, ktorý nám pomohol a neopustil nás ani v najťažších minútach.

Nech žije Červená armáda — naše Osloboditeľka!

Nech žije jej najvyšší veliteľ — maršál Stalin!

Nech žije večné priateľstvo národov Sovietskeho sväzu a Československa!“

Dočasný okresný Národný výbor v Medzilaborciach obrátil sa ku všetkému občianstvu v okrese s touto vyhláškou:

„1. Vo všetkých dedinách zakladajte Národné výbory! Zvoľte do nich ľudí, verných národu a republike, nedopusťte, aby boli zvolení zradcovia — Hlinkovci, ktorí toľko zlého zapríčinili nášmu národu.

2. Dobrovoľne vstupujte do radov 1. československého armádneho sboru v SSSR. Tým urýchlite oslobodenie Vašich žien a detí, ktoré sa nachádzajú v nemeckom otroctve.

3. Pomáhajte Červenej armáde, našej osloboditeľke! Prijímajte jej vojakov, ako svojich rodných synov!

Nech žije naša Osloboditeľka — Červená armáda!

Nech žije slobodná, nezávislá a demokratická Československá republika!

Predseda okresného Národného výboru v Medzilaborciach:

Piso Ivan, zástupca: Vágner.“

AÚD KSČ. Fond 35, složka 39/1, čís. 12.022—12.024. Záznam vyslání.

z cesty. Každý deň sa stávajú nešťastia. Len pred niekoľkými dňami utrhla mína nohu mladšiemu synovi robotníka Vagnera. Teraz je úplne sám. Ženu a 6 dcér odohnali Nemci.

Pred konferenciou

Z okolitých obcí, kde už sú miestne Národné výbory, prišli všetci ich členovia. Miestnosť je už plná, ale stále prichádzajú noví a noví. Prišli členovia z 10 obcí a je prítomné 89 členov miestnych Národných výborov. Z nich 52 roľníkov, 24 robotníkov, 8 železničiarov, 1 učiteľ, 2 úradníci, 2 obchodníci...

Čo bolo doteraz vykonané

Nové správy obcí majú veľké ťažkosti. Prevzaly vyrabované, holé zrúcaniny, prevzaly hlad a biedu. Nové správy majú však aj veľkú silu: dôveru v seba a vieru, že prekonajú všetky ťažkosti. Vedia, že pomoc príde, že pomoc musí prísť. Sami však tiež robia všetko, čo len môžu. Jeden po druhom sa hlásia k slovu miestni predsedovia Národných výborov, aby vyprávali, čo bolo už urobené. V Kalinove Národný výbor každý deň vysiela robotníkov na stavbu železnice, na stavbu mostov. Roľníci dávajú svoje kone na dopravu. Robí sa to organizovane, podľa presného kalendárneho rozvrhu. Predseda spolu s Národnou strážou previedol súpis všetkých zásob potravín, aby mohli spravodlivo rozdeliť dar maršála Stalina, múku, ktorú už dvakrát dostali pre obyvateľov obce. Národný výbor verbuje dobrovoľníkov: z obce už mnoho mladíkov dobrovoľne odišlo do 1. čs. sboru. V Habure Národný výbor organizoval kopanie zemiakov, ktoré ešte zostaly na poliach a rozdeľuje ich tým, ktorí majú najväčšiu núdzu. Bol urobený súpis majetku a súpis zásob potravín. Bolo rozhodnuté zhabať všetky zbytočné zásoby a rozdať tým, ktorí nemajú nič, aby každý v obci aspoň na niekoľko mesiacov bol zabezpečený. Mnoho dobrovoľníkov odišlo do armády. V Borovej priviedli do poriadku obytné domy, aby rodiny, ktoré sa vracajú, mali strechu nad hlavou. Tak podávajú zprávy zástupcovia ľudu o prvých opatreniach. Každý vie, každý cíti, že to je ešte málo, že to je len začiatok. Súčasne však každý vie, že práve zo sily ľudu, práve z toho skromného semena, vyrastie veľký strom našej lepšej budúcnosti.“ („Za svobodné Československo“, 13. a 14. prosince 1944.)